

TONU-MULTZOAK GRAMATIKAN

Gasteiz, 1989-VI-19

Eusebio Osa

- (1) Reagan/joan da
iraultzak dirau
- (2) Reagan / joan da
Iraultzak / * dirau
- (3) Reagan/joan da
Iraultzak / irauten du

Lan honetan, (1) esapidearen testu-egokitasunaren hausketa eta (2) esapidearen gramatikatasunaren hausketa aztertu nahi nituzke, ondorio honetara iristeko: komunikazioa oinarritzat duen gramatikak, a) testu(in-guru)a hartu beharko duela gutxienezko abiapuntutzat bere analisisetan; eta (b), tonumultzoen erizpidea funtsezkoa dela, bai komunikazioaren egokitasuna baloratzera eta bai egitura sintaktiko zenbaiten zuzentasuna neurtzerakoan.

Azterketa honetan, batipat bigarren ondorio hau azpimarratzea interesatuko zaigu. Izan ere, **Reagan joan da, iraultzak dirau** irakurtzeak sortu didan gogoeta nagusia, ondorengo hau izan da, alegia, hizkuntza bat erabiltzerakoan tonu-multzoak ongi mamitzeak oinarritzko garrantzia duela, eta tonu-multzo horiek ongi gauzatzeko gaitasunetik datorrela eman nahi den mezua egoki komunikatzeko gaitasuna.

Hizkuntzaren ezagutzan eta erabileran trebe izateaz dihardut hemen, esaldi hau aztertzera eta aditzera eman nahi nuke, trebetasun horren oinarrian daudela intonazio, azentu eta etenaren bidez gauzatzen diren tonu-multzoak.

Jakinarazi beharra dago, aipaturiko esapidea Nikaraguako bazterretan hango erdaraz idatzirikoaren itzulpena dela¹. Ez dugu itzulpen hori onar-

---

(1) *Ik. Argia* astekaria, 1235 zb. 18 orria.

garrizat jotzen. Printzipioz, bi hipotesirekin lan egin genezakeen. Lehen hipotesian, itzultzaileak testu-egokitasunik ez luke lortuko, hots, erdarazko testuaren logika hautsiko luke. Hau da, **Reagan, joan da, iraultzak dirau** irakurketa izango genuke². Hau da, (1) esapidearen interpretazioz, non bigarren proposizioari egokitasun ezaren ikurra ezarri baitiogu³. Bigarren hipotesian, berriz, itzultzaileak ez du testu egokitasunik hausten, baina bai gramatikazko erregela, errema multzoaren buruan aditz jokatu soilak ez duela joaterik dioen hura, alegia⁴. **Reagan, joan da / * iraultzak, dirau**. Hau da, (2) esapidearen interpretazioz, bigarren proposizioari gramatikatasun ezaren ikurra ezarriz.

Uste dut lehen hipotesia baztertu beharra dagoela. Izan ere, kasu honetan testu koherentzia aski sinplea baita, hau da, mintzagaiaren eta galdegaiaren kontrajarrerazko simetria hain da garbia, non buru erabat nahasia behar baita simetria hori hausteko. Bigarren hipotesiarekin geldituko gara, beraz; hots, itzultzaileak ez du testu egokitasuna egitura sintaktiko zuzenez gauzatzen jakin.

Lan honetan azpimarratu nahi duguna da, zenbaitetan, onargarritasun ezaren jabe izateko, komunikazio estrategia kontutan izango duen gramatikara jo beharra dagoela, hots, komunikazio zereginen oinarritzen den gramatikara.

Eta horren barnean, hiru ikuspuntutz osatua legokeen gramatikaz baliatu nahi dut nere adibidearen nondik norakoa aditzera emateko⁵. Azken hamarkadako linguistikak hainbat maila hartu nahi du kontutan, esapidearen analisisa egiterakoan. Edo hobeto esan, hainbat **ipuspuntu**, mailak hierarkia adierazten baitu eta horixe da, hain zuzen, baztertu nahi

(2) Azpimarrak galdegaia adierazi nahi du, bai oraingoan eta bai ondorengoetan.

(3) Hizkuntzalari funtzionalen ohitura jarraituz, iadanik finkatua dagoen # ikurra horretarako darabilgu, hain zuzen, testu-egokitasun falta adierazteko.

(4) Ik. B. Oyharçabal (1985) *Les Relatives en Basque*, Département de Recherches Linguistiques (D.R.L.), Université de Paris, 59 orrian.

(5) Ik., honetaz, hots, "Théorie des trois points de vue" bezala ezagutzen den horretaz, Claude Hagegeren "Du thème en thème en passant par le sujet: pour une théorie cyclique", *La Linguistique*. 14/2, 1978,3-38. Halaber, autore beraren *L'homme de paroles*, Fayard, 1985, Paris, batipat 9. kapitukua, non teoria hori garbi garatzen baitu eta mugatzen. Baita ere, Gilbert Lazard, "Les structures de la phrase; questions de terminologie" *Comprendre le langage. Actes du colloque de Créteil*, 1981, 43-45. Halaber, beronen "Actance variations and categories of the object", in F. Plank (ed.) *Ergativity: Towards a theory of grammatical relations*, London-New York, 1979, 269-292. Baita ere Simon Dik autorearen *Functional Grammar*, Amsterdam, North-Holland Publishing Company, 1978. Eta azkenik, J. Feuillet-en "L'organisation des trois points de vue" *Bulletin de la Société de Linguistique de Paris*, 82, 1978, non aurrekoen eritziak laburbiltzen baititu eta bere bertsioa eskaintzen.

dena. Hiru ikuspuntuen teoriaz ari naiz, zeina hizkuntz gauzatze ezberdinen berri eman ahal izateko beharrezko ikusi baitu zenbait autorek ⁶.

Hagège-ren esanetan, beharrezkoa da hiru ikuspuntuak aldi berean erabiltzea hizkuntzaren analisian, horrela, hizkuntza, mundua sinbolizatzeko eta harremanak sortzeko gai den izaki baten tresna gisa ulertuz. Planteiamendu honen azpian, jakina, filosofia bat datza, alegia, gizakia *elkarrizketadun* balitz bezala ikusten duen linguistikaren filosofia.

Ikerketa linguistikoak ondorengo hiru ikuspuntuok erabili beharko ditu hizkuntzaren berri osoa eman ahal izateko:

a) Sistemaren ikuspuntua, esan nahi baita, morfosintaxiaren ikuspuntua, hots, formak eta hauen arteko erlazio posibleak.

b) Ikuspuntu semantiko-erreferentziala, esan nahi baita, hizkuntzaren eta munduaren arteko erlazioak ⁷.

c) Ikuspuntu enuntziazkoa, esan nahi baita, esapidea ialgitzen duenaren eta jasotzen duenaren arteko erlazioa kontutan hartzen duen hura. Bi norabide ditugu, beraz, hemen, segun eta abiapuntua esalearena den ala entzulearena: alde batetik, Hagège-k norabide semiologikoa deitu duena, hots, hiztunarengandik entzulearengana doana. Hiztunak zerbait adierazi nahi du eta, horretarako, forma bat aukeratzen du; esanahitik formara doake, beraz. Eta, bestetik, autore beraren terminologiaz baliatuz, norabide onomasiologikoa, entzulearengandik hiztunarengana doana, zeina formatik esanahira baitoa.

Azken hau litzateke pragmatikak berarentzat hartu duen ikuspuntua. Hirugarren ikuspuntu honek, informazioaren organizazioa adierazten digu. Eta organizazioa, batipat, *tema-errema* egitura binarioaren baitan gauzatu ohi da. Ikuskera honetaz kanpo geldituko litzateke, bai F. Saussure-en "langue" eta "parole" edo hizkuntza eta hizketaren arteko banaketa, eta baita Chomsky-ren "competence" eta "performance"aren artekoa ere, batean eta bestean, hizketa, enuntziatua, esapidea, solaskideen arteko erlazioa hizkuntzalarien azterketa gaiak kanpo geldituko bailitzateke ⁸ Luce Fontaine-De Visscher-en hitzetan esateko ⁹.

(6) Teoria honen formulazio explizitua Pragako Eskolako Danes-engan ikusten ahal dugu, "A three level approach to syntax" lanean, *Travaux Linguistiques de Prague*, 1, 1964, 225-240.

(7) Jack Feuillet-ek hiru azpizati ematen ditu bigarren atal honen barruan, alegia, a) proposizio alderdia, b) modalitate alderdia eta, c) perpaus tarte alderdia ("zone de l'intradiscursion").

(8) Ik. honetaz Hagege-engan, aipatu *L'homme de paroles* liburuan, 9. kapitulua, non, alde batetik, ikuspuntu estrukturalistaren eta sortzailearen kritika egiten baitu, eta bestetik beste ertzean erori gabe, hiru ikuspuntuek duten elkarren beharra seinalatzen baitigu.

(9) Ik. autore hauen "La Linguistique et les sciences humaines. Comment redéfinir la linguistique, avec Claude Hagège", *Revue Philosophique de Louvain*. 86, 71, 11988, 378-391.

“Le langage n’est jamais pur système; mais il ne dit pas non plus le monde, c’est le système qui le signifie; de sorte que l’aspect morpho-syntaxique et l’aspect sémantique s’expliquent par l’éclairage de l’énonciatif hiérarchique. Une double linguistique ignore le rôle de l’activité du sujet parlant. L’opposition chomskyenne de la compétence et de la performance risque d’encourir le même reproche.”

Chomsky aipatuenez, Kuno-ren adierazpen eta adibide zenbaitez baliatuko naiz, komunikazioaren alderdia adierazterakoan teoria chomsk-yarrak erakusten digun ezinaren berri emateko. Egia da, *hiru ikuspuntuen teoria* eta antzeko planteiamendu funtzionalistek ez dutela oraindik hizkuntzalaritzaren munduan sintaxilari formalek lortu duten formulazio zehatzik lortu ahal izan, besteak beste askoz ere konplexitate handiagoko esparruan mugitu beharra dutelako, sintaxiaren, semantikaren eta pragmatikaren alorrak barne direlarik. Baina aipatu autoreak dioten bezala, hizkuntz emankizunak adierazteko baliagarri liratekeen jeneralizazioak egitea hobe da- agian momentuz guztizko zehaztasunaz formulatuak ez badira ere - oso formulazio zehatzez emanak izan arren baliorik ez duten jeneralizazioak baino. Eta Kuno-ren ondorioa, erabatekoa dugu:

“Since nothing can be gained in analyzing syntactic structures by ignoring, or being ignorant of, their communicative function, every good syntactician should also be a good functional syntactician” (1980:117).

Autore honek uste baitu sintaxilari hutsen alorra estuagotzen eta errealitatetik urrunagotzen doala azken urteotan. Bere hitzez:

“My own evaluation of what has happened in the past 10 years in syntax is that the focus of research interest of pure syntacticians has become narrower and narrower, that data that they deal with have become smaller and smaller, and the generalizations that they come up with, further and further removed from reality” (ibid. 133).

Perpauaren egokitasuna aztertzeke orduan, diskutso faktoreak beharrezko direnik ez du inortxok ere ukatzen edo dudatan jartzen. Baina ez da hori bakarrik kontu guztia. Egokitasunaz gain, onargarrtasun gramatika bera baloratzeko ere, hainbat kasutan faktore ez sintaktikoak beharrezko ditugula esan beharra dago. Eman dezagun ondorengo galde-erantzun hau:

(4) A. Norena da kotxe hori?

B. Andonirena.

Erantzun hori, proposizio balioz, hots, erreferentzi eta predikazio balioz onargarrria izateko, galdera esapidetako elementuak ezagutu beharra daukagu. Hori gabe ez litzateke onargarrria izango *Andonirena* perpau gisa harturik.

Ondorengo adibideok Kuno-rengandik jasoak eta euskarara itzuliak eta nolabait egokituak dira:

(5) A. Zer egiten dute zure arreba Sara eta Edurnek?

B. # Lan egiten du, eta estudiatu¹⁰.

Nahiz eta galderako erreferenteak ezagunak izan erantzuna eman behar duenarentzat, biko multzoa denez, agertu beharra dute erantzunean, ekintza bakoitzarekiko erlazio espezifikoa markatuz.

(6) Nik hiru seme-alaba ditut: Andoni, Kepa eta Edurne. Andoni ez da oso azkarra, baina hiruen artean bera da azkarrena.

(7) Nik hiru seme-alaba ditut: Andoni, Kepa eta Edurne. Andoni da azkarrena. # Kepa eta Edurneren artean, berriz, bera da azkarrena.

Badirudi (6) testuaren kasuan inolako arazorik ez dugula *bera* ize-nordainaren erreferentzikidea zein den jakiteko. Horrela (6) testuko esapide adbersatiboa onargarria da edonorentzat, jakin baitakigu izenordaina zeinen ordain den (7) testuan ez dugu hori jakiterik, informazioa blokeatua gelditzen delarik.

Baina zergatik ote (6) esapideko *bera*, *Andoniren* erreferentzikide? Eta zergatik ezin dugu jakin zein den (7) testuko *bera* anaforaren kidea testuan aurrerago? Erizpide bakarra dugula ematen du, eta hau, erizpide ez sintaktikoa izango litzateke. (6) testuko esapide adbersatiboan *Andoni* elementu tematikoa da, eta elementu tematiko bakarra gainera. Beraz, izenordaina elementu tematikoaren erreferentzikide dugu. (7) testuan, berriz, *Kepa* ez da elementu tematiko bakarra, *Edurnerekin* batera baizik.

(8) Ez ginen Donostian hotel batetan egon, Parisen baizik.

(9) * Donostian, ez ginen hotel batetan egon, Parisen baizik.

(8) esapide adbersatiboan, *Donostian* ez da elementu tematikoa, *hotel batetan* adizlagunarekin batera foku ukatua baizik: eta horrela, bigarren kontra-esapideko *Parisen* fokuarekin, fokukide. (9) esapidean, tematikoa da *Donostian*. Topikoaren eta fokuari arteko ezinezko joku horrek izango luke (9) esapidearen onargarritasun ezaren errua. Faktore pragmatikoak, beraz.

(10) Keparen etxean bazkaldu du berak.

(11) Keparen etxean berak bazkaldu du.

---

(10) Kuno-k "exhaustive listing interpretation" dutenen sailean ematen ditu hau bezalako —eta ondorengoaren gisako— adibideak, horrelakoetan inglesak duen pronominalizazioa jo ezina adieraziz. Bere adibidea: "? Among Mary, John, Jane and Martha, he is the tallest" (11976:123).

(10) esapidean, **Keparen etxean** adverbio multzoa, informazio berriaren eta fokalizatuaren jabe da. Hori dela eta, **berak** izenordainak ez du Keparen erreferentzikide izaterik. (11) esapidean, aldiz, elementu tematikoa da —edo elementu tematikoaren azpiatal—. Ondorioz, hori **berak** hori, **Keparen** erreferentzikide izan daiteke, besteren bat izaterik ere baden arren.

(12) A. Badator zure anaia? B. * Bai, nere anaia / dator

Nere anaia sintagma horrela topikalizatzen bada, onartezin bilakatzeko erantzun hori. Baina izen sintagma hori topikalizatu egin dugula eta, horren ondorioz, aditza onartezinezko egoeran gelditzen dela esaten digun faktorea, ez da sintaktikoa, testuala baizik. Eta honela amaitzen du Kuno-k.

“What is important to point out here is that pure syntacticians have nothing to gain by ignoring, or by being ignorant of these functional factors that are known to effect acceptability judgments of sentences. The unacceptability of a given sentence can be due in many cases to the interaction of multitudes of factors —some syntactics and others nonsyntactics— and the more those who work in syntax know about various functional factors than might be responsible for the unacceptability of the sentence, the less likely they are to make mistaken syntactic generalizations” (ibid. 134).

Gure esaldira itzuliz, ondorengo analisia egin daiteke: a) **Reagan joan da, iraultzak dirau** esapideak, Bühler-en aspalditxoko hiru funtzioetarik, alegia, funtzio expresiboa, diegilea eta erreferentziala, hirugarren hau betetzen du, hots, mezu bat adierazten du, gertakari objektibo baten berri ematen du, proposizio balioa du. b) Bi proposizio ditugu, hau da, bi erreferente eta bi predikazio. c) Erreferenteak, bakoitza bere munduaren adierazgarri dira, noski, baina horretaz gain, batabestearen kontra aurkeztuak datoz, predikazio kontrajarria ezartzen zaien momentutik. d) Kontrajarrera horren ondorioz, bi proposizioetako eduki tematikoa ongi markatua dator, erreferente biak alde batetik, eta predikazio biak, bestetik. e) Hori dela eta funtzio semantikoez (erreferentzia-predikazioa) gain, funtzio pragmatikoak ongi markatuak agertzen zaizkigu: lehenik, mintzagaiak; ondoren, galdegaiak. f) Funtzio pragmatiko hauek aditzera emateko egitura morfosintaktiko batzuek baliatzen da esapidearen autorea. Suposatzen dut, Nikaraguako ormetan agertu dena, **Reagan se fue, la revolución permanece** edo antzerako zerbait izango dela. Itzultzaileak, gorago aipatua eman digu. g) Baina ez du aukeratu egitura morfosintaktiko egokia. Hortxe dago gakoa, hain zuzen, hots, **...iraultzak dirau** itzultzean, bi proposizioei dagozkien funtzio semantikoak adieraztea lortzen du, baina ez funtzio semantiko horiei testu (inguru) horretan dagozkien funtzio pragmatikoak egoki ematea. Ez du, beraz, komunikazio estrategia ongi gauzatzen. Euskarazko egitura hori ez da gauza aipatu funtzioak

adierazteko. ...*Iraultzak dirau* egituran, ez du *iraultzak* horrek erreferentearen topikalizazioa posibilitatzen. Edo eta alderantziz esanaz, erreferente hori topikalizatzen bada, *dirau* predikazioak euskal sintaxiaren erregela hausten du.

Hau berau prosodilariaren nahiz tonulariaren ikuspegitik adierazi nahi izango bagenu, honela esango genuke: *Iraultzak dirau* tonumultzo bakarrez emanik onargarri den bitartean, *iraultzak /dirau* bi tonu-multzoz emanik, onartezina dugu. Euskal flexio soilek, ez bakarrik, ez perpaus buruan eta ez errema buruan joateko ahalbiderik ez dutenez gero. Bestetik litzateke itzultzaileak,

(13) Reagan joan da, iraultzak irauten du.

egitura eman izan baligu, non, itzultzaileak, *iraultzak/irauten du* tonu banaketa inolako arazo sintaktikorik gabe erabiliko bai bailuke, eta orduan, ez genuke inolako kontraesanik atzeman ahal izango testu egokitasunaren eta gramatikatasunaren artean.

Lehen aipatu ditugun hiru ikuspuntu haietarik, lehenera mugatuko litzatekeen azterketa ez litzateke gauza izango perpaus horien onartezinaz mintzatzeko, hitz segida horrek *berez* ez balitu erakusten euskal gramatikaren kontrako erasorik. Hirugarren ikuspuntuak egiten digu argi, hau da, *iraultzak* subjektua eta erreferentea mintzagai dela eta *Reagan* subjektu eta erreferentearekin mintzagaikide dela erabakitzeak damaigu ahalbidea *iraultzak* dirau egitura gramatikala txartzat jotzeko. Eta mintzagaitasun horri buruzko auzia, testu-esapidearen auzia dugu, eta ez gramatik-perpauasarena.

Baina nire asmoa ez da, zuzenki, esapidearen testu alderdi hori azpimarratzea, komunikazio funtzio horretan intonazio hegiak edo tonu multzoez duten partaidetza erabakiorra markatzea baizik ¹¹.

Hemen ongi berezi behar dira intonazioaren bi funtzio. Lehena, mintzairan ekintzak berezteko edozein hizkuntzak erabili ohi duena izango litzateke, hots, adierazpenezko, aginduzko, mehatxuzko, galderazko esapide ekintzek hartu ohi duten melodi-hegi ezberdina. Sarritan, egitura sintaktiko berberaren azpian gorde daitezkeen hizkuntz ekintza ezberdinak adierazteko erabili ohi dugu melodi-hegi ezberdin hori. Hala,

- (14) a. Hori duk gibel haundia (hori, eta ez beste hura)
b. Hori duk gibel haundia (hori!)

Hau da, (14 a), adierazpenezko balioz; (14 b), harridurazko balioz.

(11) C. Hagege-rentzat intonazio da "universellement la marque prioritaire du point de vue 3" (ibid.).

Baina intonazioak, funtzio horretaz gain beste bat ere badu, azentu gailurrarekin batera betetzen duena; hizkuntz ekintza baten baitan komunikazio eduki ezberdinak sortzeko balio diguna. Horrela,

(15) Kepa etorri da.

bezalako egitura sintaktiko batean, harridurazko balioa eta horri legokion intonazio hegia alde batera utzi eta, adierazpenezkora mugatuz, ekintza horren baitan bi mezuz berezi ditzakegu:

- (16) a. KEPA etorri da (hots, Kepa da etorri dena)
b. Kepa / ETORRI DA (bai, etorri da)

Lan honetan intonazioaz mintzatzen naizenean, tonumultzoak sortzeko darabilgun horretaz mintzatzen naiz, noski.

Gure artean, azentuaz, etenaz eta intonazioaz edo melodi-hegiaraz, eta horiek sintaxian duten zerikusiaz arduratu den linguistikarik izan da. Ez hainbeste prosodema horiek burutzen dituzten tonu-multzoak, eta oso gutxi tonu-multzo horiek komunikazio estrategiarik duketen eskuartze erabakiorraz¹². Halere, ez dira bazterreraz uztekoak, ez P. Altunaren (1979:29) "Azken juizioa izango da" esapidea, non bi tonu molde hauta bait daitezke, alegia.

- a) "Azken juizioa / izango da (habrá (un) juicio final)".
b) "Azken juizioa izango da (será el juicio final)".

Lehen irakurketak, bistakoa denez, "Azken juiziorik izango (al) da?" galderari erantzungo lioke. Bigarrena, berriz, izugarizko ekaitz eraso baten aurrean egin daitekeena izango litzateke. Adibidez:

- (17) A. Zer da baina hau!
B. Azken juizioa izango da.

Ezin ahaztu, ezta ere, Mitxelenaren (1977:32) "Orduan etorri zen" haren bi irakurketak:

- a) "Orduán / etorri zén".

---

(12) Ikus, besteak beste, Basterretxea, "Estudios sobre entonación vasca según el habla de Guernica I", *FLV*, VI, 1974, 353-93 eta "Estudios sobre entonación vasca según el habla de Guernica II", *FLV*, VII, 1975, 289-338. Halaber, Basterretxea, *Zutabe 2*, 123, P. Altuna (1979), *Versificación de Dechepare. Métrica y pronunciación*, Bilbo. K. Mitxelena (1981) "Galdegai eta Mintzagaia euskaraz" *Euskal linguistika eta literatura*. Deustuko Unibertsitatea, 57-81. K. Rotaetxe (1988), "Azentua eta entonazioa: harremanak" *Euskera XXXIII*, 195-219. Autore honek ere kontutan hartzen ditu tonu-multzoak, berak "erritmo taldeak" deitzen dituenak (216). Uste dut, halere, K. Rotaetxek ez dituela bereziki hizkuntz ekintza ezberdinak —adierazpen, agindu, harridura...— gauzatzeko darabilgun intonazioa eta adierazpenezko komunikazio ezberdinak sortzeko darabilguz tonumultzoak.

b) “Orduan etorri zèn”.

Uste dudanez, gramatika gorabeherak komunikazio zereginaren ildo-tik eraman eta adierazi nahiz gabiltzanok, bide horretatik areagotu behar ditutu gauzak, prosodema horiek gehigarritzko ataletako ohar murrizetara eraman beharrean, hizkuntzaren (irakaskuntzaren) ardatzeraino jasoaz. Honek esan nahi du, berriz ere esango dut, testu(inguru)an oinarritzen den gramatikagintza eta hizkuntzalaritza proposatzen dugula, nolabaiteko testuan oinarritzen ez den perpausaren analisisa ez baita gauza tonu-multzoen aukeraren arauerako teoria garatzeko.

Gramatika erregelez jabetzea bezain funtsezkoa da mintzairaren erabileran gaitasuna lortzeko orduan belarria ongi hezitzea. Belarribidezko heziketa linguistikoa, beraz, eta ez soilik gehigarri artistiko gisan, mintzairak bere komunikazio zeregina zuzen eta egoki bete dezan baizik, hots hitzunak adierazi nahi duena adieraz dezan, hain zuzen ere. Hona, horretaz, S. Fernandez Ramírez hizkuntzalariaren pasarte didaktiko eder hau:

“...la pluma que emborriona va conducida por un pulso bien sincronizado con el oído; toda la magia del escribir está ahí, después de todo, el órgano por donde hemos recibido la enseñanza de nuestra propia lengua a viva voz. De algunos escritores podría decirse, como se dice de los místicos ‘tiene simplemente buen oído’. El oído es el oído del habla... Hay que educar el oído. Hay que grabar en él fórmulas, secuencias, esquemas. Ya veremos cómo toda esa monserga de la puntuación, de los puntos y las comas, y toda esa otra monserga de las cláusulas subordinadas, etc., es todo, radicalmente, un problema de buen oído, de educación literaria por el oído¹³”.

Tonu gorabeherak kontutan hartu beharrez eta, horretarako, belarria hezi beharrez, honela dio beste pasarte batean:

“El hecho de que la lingüística moderna haya vivido a lo largo de muchos lustros ignorando completamente las realidades tonales del lenguaje, sin pararse un momento a pensar en los problemas intrínsecos a la lengua que esas realidades plantean debe tener, sin duda alguna, explicación, alguna razón de ser histórica” (ibid. 91-92). Eta arrazoi hori ondorengoa da: *“Los modernos estudios de lingüística se inauguran con la operación de interpretar y desentrañar una serie de lenguas de las que sólo*

---

(13) Ikus S. Fernández Ramírez, *La enseñanza de la gramática y de la Literatura*, 1985, Arco/Libros, Madrid, 113; José Polo-k prestatuturko edizioan. Dena den, 1941ean Espasa-Calpe-k argitaraturiko materialeak ditugu berauek.

poseemos escritos. Ahora bien, todos los hechos de la entonación se sus-traen a la anotación de la escritura... (ibid. 92)¹⁴.

Euskararen kasuan, idatzizko iturriak eta esparruak baino ahozkoak askoz oparoagoak izan ditugu, Hala eta guztiz ere, idatzizkoetara lotu dugu gure hizkuntzalaritza. Horrela, aztergai izan den objektuaren erreali-tatetik asko aldendu gara, errealtate linguistikoa %90etan ahozkoa —eta beraz, tonuzkoa, soinuzkoa— baita, ez idatzizkoa.

Orainarte esanak bilduz, ondorio hauek ateratzeko gai garela uste dut. Euskara ongi bereganatua duen hiztunak, ondorengo gaitasun lin-guistikoak agertuko ditu:

a) *Iraultzak dirau* eta *Iraultzak / dirau* esapideek duten komunika-zio eduki edo mezu ezberdinen jabe izateko gaitasuna. Hots, tonu-multzoen arauerako gramatika atzemateko ahalmena. Prosodi-gaitasuna dei genezakeena.

b) Reagan-ek Nikaraguarekin izan duen portaera jakinik, *Reagan joan da, iraultzak dirau* segidako proposizioetan, *iraultzak* eta *dirau* bi tonu-multzotan eman beharrezkoa dela erabakitzeo gaitasuna, hots, *Rea-gan* eta *iraultza* erreferenteak mintzagai kontrajarri gisan nabarmentzekoa eta, bestaldean, *joan da* eta *dirau* galdegai kontrajarri gisan markatzeko gaitasuna. Testu-egokitasun gaitasuna dei dezakeguna.

c) Testu(inguru) horretan, *iraultzak / dirau* ebaki ondoren, *dirau* predikatuaren gramatikatasun ezaz jabetzeko gaitasuna. Gaitasun morfo-sintaktikoa dei dezakeguna.

Aipaturiko hiru ikuspuntuaren teoria kontutan duen gramatikak bere barnean hartuko ditu, gaitasun morfosintaktikoaz gain, gaitasun (kon-) testuala eta prosodikoa ere.

Kantua, poesiari bere tonalitatea eta bere soinua ateratzeko medioa den bezala, irakurketa eta hizketa, testuari bere tonalitatea eta soinua ateratzeko moduan emanak izan behar lukete. Eskakizun hori aintzat hartuko duen gaitasun linguistikoaren bila joan behar dugula uste dut.

---

(14) Testu honen izenburua “Palabra y Música” da, seguru ez dakigularik izenburu hau S. Fernández Ramirezi zor diogun ala ez. Dena dela, hizketaren musikaz edo musikali-tateaz ari zaigu, musika hori batipat intonazioa edo tonalitatea delarik.

BIBLIOGRAFIA

- Altuna, P. (1979): *Versificación de Dechepare, Métrica y Pronunciación*, Bilbo.
- Basterretxea, J. (1974): "Estudios sobre entonación vasca según el habla de Guernica I", *FLV*, VI, 1974, 353-93.
- Basterretxea, J. (1975): "Estudios sobre entonación vasca según el habla de Guernica II", *FLV*, VII, 1975, 289-338.
- Danes (1964): "Three level approach to syntax", *Travaux Linguistiques de Prague*, 1, 225-40.
- Dik, S. (1978): *Functional Grammar*, Amsterdam: North-Hollan.
- Feuillet, J. (1987): "L'organisation des trois points de vue" *Bulletin de la Société de Linguistique de Paris*, 82, 1987, 1-41.
- Fernández Ramiez, S. (1941): *La enseñanza de la gramática y de la literatura*, Arco/Libros, 1985.
- Fontaine, L.-De Visscher (1988): "La Linguistique et les sciences humanines. Comment redéfinir la Linguistique, avec Claude Hagège", *Revue Philosophique de Louvain*, 86, 71, 1988, 378-91.
- Hagege, C. (1978): "Du thème en thème en passant par le sujet: pour une théorie cyclique", *La linguistique*, 14/2, 1978, 3-38.
- Hagege, C. (1985): *L'homme de paroles*, Paris, Fayard, 1985.
- Kuno, S. (1976): "Three perspectives in the functional approach to syntax", *Song, Sing and Mining*, Michigan, 119-90.
- Kuno, S. (1980): "Functional Syntax", *Discourse and Syntax*, (Syntax and Semantics), 13. N.Y. Academic Press, 117-35.
- Lazard, G. (1979): "Actance variations and categories of the object?", F. Plank (ed), *Ergativity: Towards a theory of gramatical relations*, London, New York, 269-92.
- Lazard, G. (1981): "Les structures de la phrase; questions de terminologie", *Comprendre le langage, Actes du Colloque de Créteil*, 43-45.
- Mitxelenak, K. (1977): "Euskal hizkera era euskal neurkera", *Euskera*, XXII, (2. aldia), 721-33.
- Mitxelena, K. (1981): "Galdegai eta mintzagaia euskaraz", *Euskal Linguistika eta Literatura*. Deustuko Unibertsitatea, 57-81.
- Oyharçabal, B. (1985): *Les Relatives en Basque*, Département de Recherches Linguistiques (D.R.L.), Université de Paris.
- Rotaetxe, K. (1988): "Azentua eta entonazioa: harremanak", *Euskera XXXIII*, 195-219.